

ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ТЕМА № 9

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ГРОМАДЯН

ПЛАН

1. Інститут працевлаштування в національному законодавстві про працю: загальний огляд.
2. Поняття зайнятості, її види. Категорії зайнятого населення.
3. Державна служба зайнятості: структура, обов'язки і повноваження.
4. Порядок працевлаштування громадян. Посередництво у сфері зайнятості.
4. Поняття безробітного. Порядок визнання громадян безробітними.
Соціальний захист безробітних.

1. Інститут працевлаштування в національному законодавстві про працю: загальний огляд

Згідно з положеннями ст. 43 Конституції України кожен має право на працю. Вказане право включає можливість заробляти собі на життя працюю, яку особа вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Відповідно до ст. 2 КЗпП України право громадян України на працю (тобто на одержання роботи з оплатою праці не нижче встановленого державою мінімального розміру), включаючи право на вільний вибір професії, роду занять і роботи, забезпечується державою. Україна забезпечує рівність трудових прав усіх громадян незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної приналежності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Права в царині праці знайшли своє відбиття і в міжнародних актах:

- Статут ООН наголошує на необхідності поваги прав людини, а всі держави зобов'язані заохочувати загальну повагу і дотримання прав та свобод людини.
- Загальна декларація прав людини закріплює такі права, як право на: працю; рівну оплату за рівну працю; справедливу й задовільну оплату; створення професійних спілок; відпочинок; достатній життєвий рівень; особливе піклування й допомогу в разі материнства й дитинства.
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права визначає, що держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право на працю, що включає право кожної людини дістати можливість заробляти собі на життя працюю, яку вона вільно обирає або на яку вона вільно погоджується, і зроблять належні кроки до забезпечення цього права.

Основні принципи, на яких базується державна політика у сфері зайнятості населення:

- пріоритетності забезпечення повної, продуктивної та вільно обраної зайнятості в процесі реалізації активної соціально-економічної політики держави;
- відповідальності держави за формування та реалізацію політики у сфері зайнятості населення;
- забезпечення рівних можливостей населення у реалізації конституційного права на працю;
- сприяння ефективному використанню трудового потенціалу та забезпечення соціального захисту населення від безробіття.

Метою державної політики у сфері зайнятості населення є:

- забезпечення рівних можливостей особам у реалізації їх права на працю;
- сприяння підвищенню професійного рівня працездатного населення відповідно до суспільних потреб;
- сприяння зайнятості населення, у тому числі в сільській місцевості та на депресивних територіях;
- забезпечення економіки кваліфікованими кадрами;
- збалансування попиту на робочу силу (створення належної кількості робочих місць) та її пропонування (створення умов для професійного розвитку, гідних умов для праці);
- пріоритетність забезпечення повної та продуктивної вільно обраної зайнятості;
- забезпечення соціального захисту осіб у разі настання безробіття;
- посилення соціального та правового захисту громадян України, які працюють за кордоном, у тому числі шляхом активізації міжнародного співробітництва, укладення міжнародних договорів, що стосуються питань захисту прав трудових мігрантів.

2. Поняття зайнятості, її види. Категорії зайнятого населення

Зайнятість – не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно (ст. 1 Закону України «Про зайнятість населення»).

Залежно від тривалості і режиму зайнятості виділяють такі її форми:

- *повну* – діяльність працівника протягом повного робочого дня (тижня, сезону), яка приносить прибуток в нормальних для даного регіону розмірах;
- *неповну* – зайнятість певної особи протягом неповного робочого дня або з неповною ефективністю, з неповною оплатою.

Залежно від сфери застосування праці виділяють:

- *основну (первинну) зайнятість* – діяльність в межах нормативного робочого дня, тижня за основним місцем роботи;
- *додаткову (вторинну) зайнятість* – зайнятість понад нормативний робочий час.

Останнім часом все більшого розповсюдження набувають гнучкі і нестандартні форми зайнятості, гнучкі графіки робочого часу. Використовуються три форми гнучкості – гнучкість робочого часу, гнучкість винагороди і гнучкість зайнятості.

До зайнятого населення, згідно із ст. 4 Закону України «Про зайнятість населення» в Україні, належать:

- особи, які працюють за наймом на умовах трудового договору (контракту) або на інших умовах, передбачених законодавством;
- особи, які забезпечують себе роботою самостійно (у тому числі члени особистих селянських господарств);
- проходять військову чи альтернативну (невійськову) службу;
- на законних підставах працюють за кордоном та які мають доходи від такої зайнятості;
- особи, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти та поєднують навчання з роботою.

До зайнятого населення також належать:

- непрацюючі працездатні особи, які фактично здійснюють догляд за дитиною з інвалідністю, особою з інвалідністю I групи або за особою похилого віку, яка за висновком медичного закладу потребує постійного стороннього догляду або досягла 80-річного віку, та отримують допомогу, компенсацію та/або надбавку відповідно до законодавства;
- батьки – вихователі дитячих будинків сімейного типу, прийомні батьки, патронатні вихователі, якщо вони отримують грошове забезпечення відповідно до законодавства;
- особа, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, яка за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, та одержує грошову допомогу на догляд за нею відповідно до законодавства;
- одинока мати (батько), яка (який) здійснює догляд за дитиною з інвалідністю, та один із батьків, прийомних батьків, батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу, усиновитель, опікун, піклувальник дитини з інвалідністю підгрупи А, які відповідно до Закону «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» мають право на призначення надбавки на догляд за дитиною.

До зайнятого населення не належать іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні і зайнятість яких пов'язана із забезпеченням діяльності іноземних посольств і місій або виконанням своїх професійних чи трудових обов'язків перед роботодавцем – нерезидентом.

Законодавство визначає *державні гарантії зайнятості населення*, що поділяються на:

- *загальні* – тобто такі, що мають загальний характер і стосуються всього населення,
- *додаткові* – запроваджені для окремих категорій населення.

Громадянам гарантовано:

- право на вибір місця, виду діяльності та роду занять (ст. 6 Закону України),
- право на професійну орієнтацію (ст. 7 Закону України),
- право на професійне навчання (ст. 8 Закону України),
- право на соціальний захист у разі настання безробіття (ст. 9 Закону України),
- право на трудову діяльність за кордоном (ст. 10 Закону України),
- право на захист від проявів дискримінації у сфері зайнятості населення (ст. 11 Закону України),
- право на доступ до інформації у сфері зайнятості населення (ст. 12 Закону України),
- право на захист прав у сфері зайнятості населення (ст. 13 Закону України).

До категорій громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, згідно ст. 14 Закону України «Про зайнятість населення», належать:

- один з батьків або особа, яка їх замінює і: має на утриманні дитину (дітей) віком до шести років; виховує без одного з подружжя дитину віком до 14 років або дитину з інвалідністю; утримує без одного з подружжя особу з інвалідністю з дитинства (незалежно від віку) та/або особу з інвалідністю I групи (незалежно від причини інвалідності);
- діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування;
- особи, звільнені після відбуття покарання або примусового лікування;
- молодь, яка закінчила або припинила навчання у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, звільнилася із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби, військової служби за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (протягом шести місяців після закінчення або припинення навчання чи служби) і яка вперше приймається на роботу;
- особи, яким до настання права на пенсію за віком відповідно до ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» залишилося 10 і менше років;
- особи з інвалідністю, які не досягли пенсійного віку, встановленого ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;
- особи, яким виповнилося 15 років та які за згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює, можуть, як виняток, прийматися на роботу;
- учасники бойових дій, зазначені у п. п. 19 - 21 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».
- непрацюючі працездатні особи, які отримують державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям;
- особи, стосовно яких згідно із Законом України Законом «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей» встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, після їх звільнення;
- інші категорії громадян, визначені Кабінетом Міністрів України, з урахуванням ситуації на ринку праці, а також встановлення карантину, виникнення надзвичайної ситуації, введення надзвичайного або воєнного стану в країні.

3. Державна служба зайнятості: структура, обов'язки і повноваження

Завдання та функції у сфері зайнятості населення, трудової міграції та соціального захисту від безробіття, покладено на державну службу зайнятості, яка складається з Державного центру зайнятості, регіональних центрів зайнятості -Центру зайнятості Автономної Республіки Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських центрів зайнятості та їх філій, закладу післядипломної освіти «Центр підвищення кваліфікації служби зайнятості», закладів професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості, інших закладів освіти Державної служби зайнятості, а також підприємств, установ, організацій, утворених Службою. Її діяльність спрямовується та координується Міністерством економіки, довкілля та сільського господарства України.

Основним законодавчим актом, який регулює діяльність Служби, є Закон України «Про зайнятість населення» Також чинним є Положення про Державну службу зайнятості, затверджене наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 16.12.2020 року № 2663 (із змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства економіки: № 791-21 від 22.10.2021, № 2281 від 20.04.2023).

На сьогодні Служба є активним посередником на ринку праці між роботодавцями і шукачами роботи, вона на безоплатній основі надає послуги із пошуку підходящої роботи та підбору персоналу, послуги з державного соціального страхування на випадок безробіття, а також здійснює виплату матеріального забезпечення у зв'язку з тимчасовою втратою роботи.

Всі підрозділи Служби працюють за єдиною схемою надання послуг. Клієнти можуть звернутися до будь-якого центру зайнятості та отримати всі передбачені законодавством соціальні послуги, пов'язані з працевлаштуванням. При цьому, за сприянням у працевлаштуванні можуть звертатись як незайняті громадяни, які бажають працювати, так і зайняті громадяни, які бажають змінити місце роботи, працевлаштуватися за сумісництвом чи у вільний від навчання час.

Державна служба зайнятості та підпорядковані їй центри зайнятості формують уніфіковану базу даних про вільні робочі місця (посади) на підставі інформації, що надійшла від роботодавців та суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні; ведуть облік осіб, які звертаються за сприянням у працевлаштуванні не лише в межах якогось міста чи області, а по всій країні, що, в свою чергу, сприяє розширенню зони пошуку роботи для осіб, які звернулися за допомогою у працевлаштуванні. У разі, якщо у базі даних державної служби зайнятості відсутні підходящі вакансії, можна скористатися послугами спеціаліста-рекрутера центру зайнятості, який займається пошуком і відбором персоналу для роботодавців, зокрема, шляхом опрацювання інформації щодо працевлаштування на інших ресурсах, онлайн-сервісах.

Якщо особі, яка звернулася до центру зайнятості з метою працевлаштування, підходящу вакансію підібрано не було, то за її заявою вона може бути зареєстрована як безробітна. Для безробітних центри зайнятості надають можливість пройти перепідготовку або підвищення кваліфікації з урахуванням поточної та перспективної потреб ринку праці, оволодіти новою професією, набути нових компетенцій під час стажування на робочому місці у роботодавців чи відповідних короткотермінових курсах, або ж дистанційно, онлайн – з допомогою освітнього порталу державної служби зайнятості.

Якщо зареєстрований безробітний має бажання здійснювати підприємницьку діяльність, то у навчальних закладах державної служби зайнятості можна пройти короткотермінове навчання для підприємців-початківців, ознайомитися із перспективними для певних регіонів напрямками господарської діяльності, проектами та програмами із підтримки та розвитку підприємництва. Більше того, зареєстровані безробітні можуть претендувати на одноразову виплату допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності за умови підготовки бізнес-плану та державної реєстрації суб'єктом підприємницької діяльності. В подальшому такі підприємці-початківці можуть отримувати безкоштовне консультування у фахівців центру розвитку підприємництва відповідного центру зайнятості.

Окрім послуг власне із працевлаштування центри зайнятості проводять заходи, спрямовані на професійну орієнтацію населення. Зокрема, інформують громадян, органи виконавчої влади та навчальні заклади про попит та пропозицію робочої сили на ринку праці. Безпосередньо у центрах зайнятості працюють фахівці із профорієнтації, які за допомогою профорієнтаційних та психологічних тестів, консультацій допоможуть визначитися із вибором професії.

Центри зайнятості також надають послуги для роботодавців. Серед них: інформування роботодавців відповідно до профілю підприємств про професійно-кваліфікаційний склад осіб, які зареєстровані в центрі зайнятості, в тому числі про осіб, які шукають роботу і мають унікальні (рідкісні) професії, спеціальності або особисті якості; здійснення на замовлення роботодавця підбору необхідних працівників із використанням психодіагностичних методик (проведення тестування, оцінка та інтерпретація результатів); задоволення потреб роботодавців у тимчасових працівниках для виконання громадських та інших робіт тимчасового характеру; стимулювання діяльності роботодавців, спрямованої на створення нових робочих місць шляхом щомісячної компенсації єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; надання роботодавцям компенсації витрат на оплату праці працевлаштованих осіб з числа внутрішньо переміщених осіб та компенсації витрат роботодавця, який працевлаштовує зареєстрованих безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб, на перепідготовку та підвищення кваліфікації; допомога у підготовці текстів оголошень про вільні робочі місця (вакансії) для їх розміщення у засобах масової інформації і пошук кадрів; сприяння у проведенні роботодавцями співбесід із кандидатами на робочі місця та організація зустрічей з шукачами роботи, у тому числі у центрах зайнятості тощо.

Усі послуги, що надаються центрами зайнятості відповідно до покладених на них завдань є безоплатними.

4. Порядок працевлаштування громадян. Посередництво у сфері зайнятості

Поняття працевлаштування розрізняється в широкому і вузькому значеннях. *Працевлаштування* – це система організаційних, економічних і правових заходів, направлених на забезпечення трудової зайнятості населення. У широкому значенні працевлаштування об'єднує всі форми трудової діяльності, що не суперечать законодавству, включаючи самостійне забезпечення себе роботою, в тому числі індивідуальну трудову діяльність, підприємництво, фермерство тощо. У вузькому значенні під працевлаштуванням розуміють такі форми трудової діяльності, які встановлюються при сприянні органів держави або недержавних організацій на основі ліцензування. Необхідно врахувати, що поняття працевлаштування більш вузьке, ніж поняття зайнятості, а саме працевлаштування передуює зайнятості і є його найважливішою гарантією.

Виділяють такі організаційно-правові форми працевлаштування:

- самостійне працевлаштування шляхом звернення до роботодавця;
- звернення до уповноважених суб'єктів з питань сприяння у працевлаштуванні (органи зайнятості, кадрові агентства);
- окрема форма – працевлаштування громадян, які повною мірою не є конкурентоспроможними на ринку праці (особи з інвалідністю, особи пенсійного віку, неповнолітні).

Іноземці та особи без громадянства, які прибули в Україну на визначений термін, одержують право на трудову діяльність лише за наявності в них дозволу на працевлаштування, виданого Державною службою зайнятості України, якщо інше не передбачене міждержавними договорами України.

Працевлаштування у вузькому значенні звичайно поділяється на дві стадії:

звернення до Державної служби зайнятості. На цій стадії виникає правовідношення між громадянином і органом із працевлаштування, за яким громадянин потребує підбору підходящої роботи, а у разі її відсутності – постановки на облік, направлення на професійне навчання або виплати допомоги по безробіттю. Орган з працевлаштування зобов'язаний зареєструвати такого громадянина, надати допомогу в підборі відповідної роботи, при потребі організувати професійну підготовку і перепідготовку, а у разі неможливості цього виплачувати допомогу згідно з законодавством. На цій стадії громадянинові, який звернувся за допомогою у працевлаштуванні, видається направлення на роботу або професійне навчання;

укладення трудового договору згідно з направленням Державної служби зайнятості.

До Державної служби зайнятості за сприянням у працевлаштуванні мають право звертатися всі незайняті громадяни, які бажать працювати, а також зайняті громадяни, які бажать змінити місце роботи, працевлаштуватися за сумісництвом або у вільний від навчання час.

Облік осіб, які шукають роботу, проводиться будь-яким обраним ними центром зайнятості незалежно від наявності або відсутності у таких осіб задекларованого/зареєстрованого місця проживання.

Що стосується осіб, які, шукають роботу, і безробітних, порядок їх реєстрації, перереєстрації та обліку здійснюється відповідно до положень постанови Кабінету Міністрів України від 30.03.2023 № 446 (далі – Порядок).

Обліку підлягають особи, які шукають роботу та звернулися до центру зайнятості незалежно від наявності або відсутності у таких осіб задекларованого/зареєстрованого місця проживання, одним з таких способів:

- безпосередньо;
- за наявності технічної можливості засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (далі - Портал Дія), у тому числі з використанням мобільного додатка Порталу Дія (Дія);
- через центр надання адміністративних послуг (далі - центр надання послуг) засобами Порталу Дія (за наявності технічної можливості).

Для взяття на облік у центрі зайнятості особи, які шукають роботу, повинні пред'явити:

- *документ, що посвідчує особу:* громадяни України – паспорт громадянина України або інший документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України, або єДокумент (на період воєнного стану)е-паспорт, е-паспорт для виїзду за кордон або інший документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України, або єДокумент (на період воєнного стану); іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, визнані в Україні біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, яким надано в Україні притулок чи тимчасовий захист, а також ті, що одержали дозвіл на імміграцію, – посвідку на постійне проживання або е-посвідку на постійне проживання, або посвідчення біженця або особи, яка потребує додаткового захисту або якій надано тимчасовий захист;
- *відомості про реєстраційний номер облікової картки платника податків з документа, виданого контролюючим органом, що підтверджує реєстрацію у Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків* (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідному контролюючому органу і мають відмітку або запис у паспорті громадянина України, - копію паспорта громадянина України у формі книжечки, в якому проставлено відмітку про відмову від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, чи паспорта громадянина України у формі картки із записом про відмову від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків в електронному безконтактному носії);
- *відомості про освіту, досвід роботи (за наявності), зайнятість або перебування у трудових відносинах (за наявності).*

Особа з інвалідністю, яка не досягла встановленого ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсійного віку та отримує пенсію по інвалідності або державну соціальну допомогу відповідно до Законів України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» та «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю», подає копію довідки до акта огляду медико-соціальною експертною комісією (а також за бажанням копію індивідуальної програми реабілітації) або витягу з рішення експертної команди з оцінювання повсякденного функціонування особи та рекомендацій, які є частиною індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю.

Під час воєнного стану у разі неможливості надання вищевказаних документів, внутрішньо переміщені особи, а також особи, які перебувають на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, мають право на послуги, передбачені у п. 5 Порядку.

В цьому контексті слід вказати, що перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, формується в електронній формі відповідно до Положення про інформаційну систему переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 № 562.

На підставі поданих особою даних формується персональна картка, яка ведеться в електронній формі в Єдиній інформаційно-аналітичній системі.

Особа, взята на облік, отримує необхідну інформацію про послуги центру зайнятості, проходить (за потреби) профілювання та скеровується адміністратором до кар'єрного радника або спеціалізованого кар'єрного радника.

**Щодо профілювання - його проходження забезпечує адміністратор, зокрема в електронній формі (за наявності технічної можливості), відповідно до методики, затвердженої Мінекономіки (Методика здійснення первинного та поглибленого профілювання осіб, які шукають роботу, та зареєстрованих безробітних, затверджена наказом Мінсоцполітики України від 19.12.2018 № 1910).*

З метою забезпечення індивідуального підходу до кожного клієнта служби зайнятості, якісного надання послуг із планування кар'єри з урахуванням потреб роботодавців та можливостей шукачів роботи Державною службою зайнятості був запроваджений інститут кар'єрних радників.

Кар'єрний радник – співробітник центру зайнятості, який забезпечує організацію надання послуг особам, які шукають роботу, зареєстрованим безробітним, здійснює супровід таких осіб з метою їх подальшого працевлаштування. Таким чином, кар'єрний радник сприяє особам, які шукають роботу і звернулися до служби зайнятості за допомогою у працевлаштуванні шляхом надання інформації про вакантні посади, про заходи для самостійного пошуку роботи, початку підприємницької діяльності; консультування про можливості професійної підготовки, перепідготовки, формування та розвитку професійних навичок і компетентностей, які користуються попитом на ринку праці, у тому числі щодо вибору/зміни професії (виду професійної діяльності) та/або можливостей започаткування та провадження підприємницької діяльності; проведення профорієнтації, інформування про суб'єкти господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні, про застосування праці іноземців та осіб без громадянства в Україні; надання інформації про проведення суспільно корисних робіт під час воєнного стану.

Одним із сучасних напрямків роботи Державної служби зайнятості у сфері працевлаштування громадян є **рекрутинг**.

Його концепція полягає в тому, що фахівці служби зайнятості шукають працівників за запитом роботодавців серед незайнятого населення та осіб, які в силу певних умов не можуть користуватися послугами центрів зайнятості в повному обсязі, так як не мають статусу безробітних.

Особи, звільнені з військової служби після участі у проведенні антитерористичної операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, беруться на облік у центрі зайнятості та мають право на першочергове отримання послуг центру зайнятості.

Право на першочергове отримання послуг центру зайнятості також мають особи, звільнені з військової служби, які були мобілізовані під час воєнного стану до Збройних Сил, а також особи, які брали участь у заходах підготовки та виконанні завдань територіальної оборони як добровольці Сил територіальної оборони Збройних Сил, члени добровольчих формувань територіальних громад (п. 9 Порядку).

**Облік особи, яка
шукає роботу,
припиняється:**

1) з дня:

- реєстрації її як безробітної;
- подання заяви про припинення обліку в електронній формі засобами Порталу Дія, а у разі технічної реалізації з використанням мобільного додатка Порталу Дія (Дія);
- смерті;

2) у разі незвернення особою за послугами до центру зайнятості протягом 120 календарних днів з наступного дня після останнього дня звернення. Облік припиняється автоматично на 121 календарний день.

Статус безробітного надається (поновлюється) особам, які зазначені у ч. 1 ст. 43 Закону України «Про зайнятість населення» у день подання ними особистої заяви про надання (поновлення) статусу зареєстрованого безробітного та призначення (поновлення) виплати допомоги по безробіттю до будь-якого обраного ними центру зайнятості незалежно від наявності або відсутності у таких осіб задекларованого/зареєстрованого місця проживання (перебування).

Зазначена заява подається до обраного центру зайнятості. Форма такої заяви затверджується Державним центром зайнятості.

Датою надання (поновлення) або відмови у наданні (поновленні) статусу зареєстрованого безробітного, припинення реєстрації безробітного є дата подання відповідної заяви.

Заяви реєструються автоматично в центрі зайнятості в день їх надходження.

Зареєстрований безробітний під час першого фактичного відвідування центру зайнятості, в якому він зареєстрований, після припинення чи скасування воєнного стану зобов'язаний подати документи, перелік яких визначено п. п. 18-20 Порядку (крім документів, які наявні у реєстрах та базах даних або підтверджені уповноваженими органами) (п. 14 Порядку).

Під час воєнного стану *статусу зареєстрованого безробітного може набути член добровольчого формування територіальної громади, який відповідно до законодавства уклав контракт добровольця територіальної оборони на безоплатній основі (у межах дії зазначеного контракту).*

Особи, які закінчили або припинили навчання у закладах загальної середньої, професійної, фахової передвищої та вищої освіти, звільнилися із базової військової або альтернативної (невійськової) служби і вперше приймаються на роботу та зареєструвалися в центрі зайнятості протягом шести місяців з дня закінчення або припинення навчання чи звільнення із служби, *мають право на додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню.*

Водночас, особам, які навчаються за денною формою у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, а також особам, у яких відсутній страховий стаж, крім тих, що зазначені у ч. 2 ст. 6 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», *не може бути надано статус зареєстрованого безробітного.*

Для надання статусу зареєстрованого безробітного та внесення інформації до персональної картки щодо особи, яка шукає роботу, перевіряються/отримуються такі відомості/документи:

- про трудову діяльність з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування шляхом (в результаті) електронної інформаційної взаємодії між Порталом Дія та Пенсійним фондом України. У разі неможливості отримання інформації про трудову діяльність у порядку електронної інформаційної взаємодії особа подає трудову книжку (за наявності) або контракт, або цивільно-правовий договір, або документ, що підтверджує припинення останнього виду зайнятості. Особа, яка втратила такі документи, пред'являє дублікат трудової книжки чи довідку архівної установи про прийняття та звільнення з роботи;
- про освіту з Єдиної державної електронної бази з питань освіти - документ про освіту. У разі відсутності відповідної інформації в Єдиній державній електронній базі з питань освіти особа пред'являє документ про освіту або його дублікат (за наявності такого документа або дубліката), або єДокумент про освіту;
- військовий квиток осіб рядового, сержантського і старшинського складу (для осіб, які звільнилися із базової військової служби), а під час воєнного стану та проведення мобілізації - військово-обліковий документ (військовий квиток, тимчасове посвідчення військовозобов'язаного, посвідчення про приписку до призовної дільниці з відміткою про взяття на військовий облік у територіальному центрі комплектування та соціальної підтримки або з відміткою про виключення з військового обліку відповідно до ст. 37 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»), зокрема в електронній формі відповідно до [Порядку оформлення \(створення\) та видачі військово-облікового документа для призовників, військовозобов'язаних та резервістів](#), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.05.2024 № 559.

Відповідно до п. 22 Порядку рішення про надання (поновлення) статусу зареєстрованого безробітного чи відмову у наданні (поновленні) такого статусу, припинення реєстрації як безробітного, призначення (поновлення) виплати допомоги по безробіттю чи відмову у наданні такої виплати приймається центром зайнятості в день подання особою відповідної заяви, а для осіб, зазначених у п. п. 1 п. 19 Порядку, - з дня, що настає за днем припинення трудових відносин (іншого виду зайнятості) у порядку, визначеному Законом України «Про зайнятість населення».

У разі подання заяви в електронній формі засобами Порталу Дія та успішного проходження автоматизованої верифікації відомостей, необхідних для прийняття рішення, шляхом їх звірки з відомостями, що містяться в державних електронних інформаційних ресурсах (реєстрах), рішення про надання (поновлення) статусу зареєстрованого безробітного, припинення реєстрації як безробітного чи відмову у наданні (поновленні) такого статусу приймається автоматично програмними засобами Порталу Дія за результатами перевірки відсутності або наявності підстав для відмови, передбачених п. 23 Порядку.

У п. 23 Порядку визначені підстави для відмови у наданні (поновленні) статусу зареєстрованого безробітного є:

- відсутність на дату прийняття рішення про надання (поновлення) статусу зареєстрованого безробітного документів та відомостей з реєстрів та баз даних, зазначених у пунктах 18 і 19 цього Порядку;
- встановлення факту зайнятості особи (крім зайнятості працею, пов'язаною з організацією підготовки та проведенням виборів Президента України, народних депутатів України, місцевих виборів, виконання обов'язків присяжного у суді), у тому числі отримання повідомлення від роботодавця про працевлаштування особи;
- подання заяви про надання (поновлення) статусу зареєстрованого безробітного особою, яка не зазначена у частині першій статті 43 Закону України «Про зайнятість населення»;
- відмова від складення та підписання індивідуального плану працевлаштування;
- неповернення особою коштів (у разі прийняття рішення про повернення суми матеріального забезпечення та вартості соціальних послуг за попередньої реєстрації за результатами проведеного розслідування страхового випадку, судового рішення або інших підстав, передбачених законодавством);
- наявність в особи статусу зареєстрованого безробітного;
- подання особою заяви про надання статусу зареєстрованого безробітного раніше строку, встановленого абз. 1 п. 24, абз. 3, 4, 6 п. 34 Порядку.

Відсутність у особи задекларованого/зареєстрованого місця проживання не є підставою для відмови у наданні статусу зареєстрованого безробітного.

Рішення центру зайнятості про відмову у наданні (поновленні) статусу зареєстрованого безробітного може бути оскаржене в установленому законодавством порядку.

За бажанням зареєстрованого безробітного для нього складається індивідуальний план працевлаштування. Примірна форма індивідуального плану працевлаштування, порядок та умови його складення, виконання затверджуються Мінекономіки.

Підбір підходящої роботи для зареєстрованого безробітного та особи, яка шукає роботу, здійснюється відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» з урахуванням побажань такої особи (п. 27 Порядку). Зареєстровані безробітні можуть залучатися до оплачуваних громадських робіт за їх згодою.

Зареєстрований безробітний зобов'язаний відвідувати центр зайнятості, в якому він зареєстрований, не рідше ніж один раз на 30 календарних днів (п. 29 Порядку).

У разі виникнення у зареєстрованого безробітного бажання здійснювати пошук роботи, отримувати виплату допомоги по безробіттю та соціальні послуги в іншому центрі зайнятості він подає до обраного центру зайнятості заяву про бажання отримувати соціальні послуги та виплату допомоги по безробіттю в такому центрі зайнятості в електронній формі засобами Порталу Дія, а у разі технічної реалізації з використанням мобільного додатка Порталу Дія (Дія) за формою, затвердженою Державним центром зайнятості (п. 30 Порядку).

Центр зайнятості припиняє реєстрацію безробітного:

з дня:

- початку зайнятості особи (крім участі у громадських та інших роботах тимчасового характеру, суспільно корисних роботах під час воєнного стану, зайнятості працею, пов'язаною з організацією підготовки та проведенням виборів Президента України, народних депутатів України, місцевих виборів, виконання обов'язків присяжного у суді, участі у виконанні оплачуваних робіт згідно з освітньою програмою під час проходження зареєстрованим безробітним виробничого навчання та виробничої практики або стажування на підприємстві, в організації, установі, або під час проходження ним індивідуального навчання на робочому місці (на виробництві);
- працевлаштування за наймом на умовах трудового договору (контракту);
- укладення цивільно-правового договору про виконання робіт (надання послуг);
- забезпечення роботою самостійно;
- призначення виплати грошового забезпечення батькам-вихователям дитячих будинків сімейного типу, прийомним батькам;
- призначення грошової допомоги на догляд за особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, яка за висновком лікарської комісії закладу охорони здоров'я потребує постійного стороннього нагляду;
- призначення грошової допомоги, компенсації та/або надбавки непрацюючій працездатній особі, яка фактично здійснює догляд за дитиною з інвалідністю (крім одинокої матері (батька), яка (який) здійснює догляд за дитиною з інвалідністю, та одного з батьків, прийомних батьків, батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу, усиновителя, опікуна, піклувальника дитини з інвалідністю підгрупи А, які відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» мають право на призначення надбавки на догляд за дитиною), особою з інвалідністю I групи або особою похилого віку, яка за висновком закладу охорони здоров'я потребує постійного стороннього догляду або досягла 80-річного віку;
- зайняття іншим видом діяльності згідно із статтею 4 Закону України «Про зайнятість населення»;
- видання відповідно до законодавства про працю наказу (розпорядження) про поновлення зареєстрованого безробітного на роботі;
- вступу на навчання за денною формою, у тому числі з використанням ваучера, дуальною формою здобуття освіти (крім професійного навчання зареєстрованих безробітних за направленням центру зайнятості);
- призову на військову службу або альтернативну (невійськову) службу;
- набрання законної сили вироком суду про засудження зареєстрованого безробітного до позбавлення волі, обмеження волі, арешту (крім випадків звільнення від відбування покарання з випробуванням);

- досягнення зареєстрованим безробітним встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсійного віку або призначення пенсії за віком на пільгових умовах чи за вислугу років;
- подання заяви про бажання здійснювати догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку або тривалістю, визначеною у медичному висновку;
- подання зареєстрованим безробітним заяви про припинення реєстрації;
- визнання зареєстрованого безробітного нездатним до трудової діяльності відповідно до акта огляду медико-соціальною експертною комісією;
- встановлення факту подання зареєстрованим безробітним недостовірних даних та документів, на підставі яких прийнято рішення про надання йому статусу зареєстрованого безробітного, призначення виплати допомоги по безробіттю та надання соціальних послуг;
- встановлення факту виконання зареєстрованим безробітним оплачуваної роботи (надання послуг), зайняття іншим видом діяльності згідно із статтею 4 Закону України «Про зайнятість населення» (крім участі у громадських та інших роботах тимчасового характеру, суспільно корисних роботах під час воєнного стану, зайнятості працею, пов'язаною з організацією підготовки та проведенням виборів Президента України, народних депутатів України, місцевих виборів, виконання обов'язків присяжного у суді, у виконанні оплачуваних робіт згідно з освітньою програмою під час проходження зареєстрованим безробітним виробничого навчання та виробничої практики або стажування на підприємстві, в організації, установі, або під час проходження ним індивідуального навчання на робочому місці (на виробництві));
- припинення професійного навчання за направленням центру зайнятості без поважних причин;
- відмови від двох пропозицій підходящої роботи, в тому числі за набутою професією за направленням центру зайнятості, а для зареєстрованого безробітного, який вперше шукає роботу та не має професії (спеціальності), - відмови від двох пропозицій проходження професійного навчання у період з дня реєстрації (перереєстрації);
- смерті зареєстрованого безробітного або визнання його за рішенням суду померлим, безвісно відсутнім, недієздатним чи обмежено дієздатним;
- подання зареєстрованим безробітним заяви про бажання отримувати соціальні послуги та виплату допомоги по безробіттю в іншому центрі зайнятості;
- видачі клопотання на достроковий вихід на пенсію;

- *у разі перетину державного кордону у період реєстрації безробітного з:*
- дня встановлення факту перетину кордону (у разі неповідомлення про такий перетин протягом трьох робочих днів, що передують виїзду за кордон, або перебування за межами України більше встановленого законодавством строку);
- 15-го календарного дня безперервного перебування одноразово за межами України;
- 61-го календарного дня перебування за межами України сукупно протягом року (починаючи з дня набуття статусу зареєстрованого безробітного), крім документально підтверджених випадків, пов'язаних з виїздом зареєстрованого безробітного за кордон на лікування (у тому числі членів його сім'ї) або у зв'язку із смертю близьких родичів, нещасним випадком, що стався за кордоном із зареєстрованим безробітним або членами його сім'ї, відсутністю транспортного сполучення та можливості повернення в Україну у зв'язку з карантинном, надзвичайною ситуацією, надзвичайним станом або іншими обмежувальними заходами, що введені країною або транспортною компанією;
- 31-го календарного дня безперервного перебування за межами України під час воєнного стану;

- *у разі невідвідування невідвідування (непідтвердження будь-якими засобами комунікації, у тому числі електронними, наміру перебування у статусі зареєстрованого безробітного) зареєстрованим безробітним без поважних причин центру зайнятості:*
- протягом 30 робочих днів з дня, що настає за днем прийняття рішення про таке відвідування, а у період карантину, у разі виникнення надзвичайної ситуації або під час надзвичайного або воєнного стану – з дня, що настає за днем останнього фактичного підтвердження зареєстрованим безробітним наміру перебування у статусі зареєстрованого безробітного (крім тих, що беруть участь у громадських та інших роботах тимчасового характеру, проходять професійне навчання за направленням центру зайнятості, зайняті працею, пов'язаною з організацією підготовки та проведенням виборів Президента України, народних депутатів України, місцевих виборів, виконують суспільно корисні роботи під час воєнного стану) (реєстрація припиняється з наступного дня після останнього фактичного відвідування центру зайнятості або останнього фактичного підтвердження зареєстрованим безробітним наміру перебування у статусі зареєстрованого безробітного в центрі зайнятості будь-якими засобами комунікації, у тому числі електронними. Рішення про припинення реєстрації безробітного у такому разі приймається на 31-й робочий день);
- протягом 14 робочих днів з дня припинення участі у громадських та інших роботах тимчасового характеру, закінчення праці, пов'язаної з організацією підготовки та проведенням виборів Президента України, народних депутатів України, місцевих виборів, закінчення строкового трудового договору про виконання суспільно корисних робіт під час воєнного стану (реєстрація припиняється з наступного дня за останнім днем участі особи у громадських та інших роботах тимчасового характеру, праці, пов'язаної з організацією підготовки та проведенням виборів Президента України, народних депутатів України, місцевих виборів, закінчення строкового трудового договору про виконання суспільно корисних робіт під час воєнного стану. Рішення про припинення реєстрації безробітного у такому разі приймається на 15-й робочий день);
- протягом 14 робочих днів з дня закінчення професійного навчання за направленням центру зайнятості (реєстрація припиняється з наступного дня після закінчення професійного навчання за направленням центру зайнятості. Рішення про припинення реєстрації безробітного у такому разі приймається на 15-й робочий день);
- протягом 14 робочих днів з дня закінчення строку дії медичної довідки по вагітності та пологах (реєстрація припиняється з наступного дня після закінчення строку дії медичної довідки по вагітності та пологах. Рішення про припинення реєстрації безробітного у такому разі приймається на 15-й робочий день);

- *з дня встановлення факту невиконання завдань індивідуального плану працевлаштування відповідно до визначених критеріїв без поважних причин, зазначених у п. 29 Порядку;*
- *з наступного дня після першого фактичного відвідування зареєстрованим безробітним центру зайнятості, в якому він зареєстрований, після припинення чи скасування воєнного стану у разі неподання ним під час такого відвідування документів відповідно до вимог, встановлених абзацом 2 п. 14 Порядку;*
- *з 31-го календарного дня (починаючи з дати набуття статусу зареєстрованого безробітного) у разі невиконання вимог абзацу 5 п. 12 Порядку;*
- *з 31-го календарного дня (починаючи з дати набрання чинності постановою Кабінету Міністрів України від 14 липня 2025 р. № 839 «Про внесення до деяких постанов Кабінету Міністрів України змін щодо цифровізації процесів у Державній службі зайнятості та удосконалення її діяльності») у разі невиконання вимог абзацу 6 п. 12 Порядку.*

Для ефективної реалізації державної політики, спрямованої на забезпечення зайнятості населення та зниження рівня безробіття законодавець передбачив можливість надання послуг із працевлаштування громадян також недержавними органами (агентствами зайнятості, приватними службами із працевлаштування тощо).

До послуг з посередництва у працевлаштуванні належать пошук роботи та сприяння у працевлаштуванні особи, добір працівників відповідно до замовлень роботодавців (у тому числі іноземних) у межах укладених з роботодавцями договорів (контрактів).

Перелік суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні, та суб'єктів господарювання, які здійснюють найм працівників для подальшого виконання ними роботи в Україні у інших роботодавців, формується та ведеться Державною службою зайнятості в порядку, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 05.06.2013 № 400.

Суб'єкти господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні, та суб'єкти господарювання, які здійснюють наймання працівників для подальшого виконання ними роботи в Україні у інших роботодавців, зобов'язані: надавати громадянам повну та достовірну інформацію про попит роботодавця на робочу силу (вакансії), його вимоги щодо кваліфікації, досвіду роботи, про умови, характер та оплату праці; співпрацювати з відповідним територіальним органом державної служби зайнятості, підприємствами, установами та організаціями, профспілками та їх об'єднаннями, організаціями роботодавців та їх об'єднаннями тощо.

Водночас, згадані суб'єкти господарювання не мають права:

- свідомо здійснювати набір, працевлаштування або наймання працівників для робіт, пов'язаних з неприйнятними небезпеками і ризиками, а також для робіт, на яких ці працівники можуть стати жертвами зловживань чи дискримінації будь-якого характеру;
- перешкоджати найманню залученого працівника безпосередньо роботодавцем, обмежувати професійну мобільність працівника, накладати санкції на працівника, який погодився на роботу в іншого роботодавця;
- надавати працівників у розпорядження роботодавця для заміни його працівників, які проводять страйк або інші колективні дії.

Суб'єктам господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні в Україні, забороняється отримувати від громадян, яким надано зазначені послуги, гонорари, комісійні та інші винагороди.

Оплата послуг з працевлаштування здійснюється виключно роботодавцем, якому надано такі послуги.

Основні вимоги до посередництва в працевлаштуванні за кордоном викладені у Законі України «Про зайнятість населення», у ч. 1 ст. 1 якого *суб'єкт господарювання, який надає послуги з посередництва в працевлаштуванні, визначається як* зареєстрована у встановленому законом порядку юридична особа, що провадить господарську діяльність, незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, а також фізична особа – підприємець, які надають послуги з посередництва *в працевлаштуванні в Україні та/або за кордоном* відповідно до даного Закону та інших актів законодавства.

Суб'єкти господарювання, які отримали ліцензію з посередництва у працевлаштуванні за кордоном до набрання чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав трудових мігрантів та боротьби з шахрайством у працевлаштуванні за кордоном» від 20.03.2023 № 2982-ІХ (набрав чинності 14.10.2023), за поданою протягом 6 місяців декларацією включаються до переліку суб'єктів господарювання, що надають послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном. Таким чином, подати Декларацію для включення до Переліку посередники у працевлаштуванні за кордоном повинні були до 14.04.2024.

Для початку провадження діяльності з надання послуг з посередництва у працевлаштуванні за кордоном та включення до переліку суб'єктів господарювання, що надають послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном, такий суб'єкт господарювання має:

- бути зареєстрованим у встановленому законодавством порядку за видом економічної діяльності з посередництва у працевлаштуванні;
- мати укладений з іноземним роботодавцем зовнішньоекономічний договір (контракт) про надання послуг з посередництва у працевлаштуванні, пошуку та добору працівників (далі – зовнішньоекономічний договір (контракт) та реєстраційні документи іноземного суб'єкта господарювання – роботодавця у державі місцезнаходження;
- мати зареєстроване місце провадження господарської діяльності;
- подати декларацію про провадження господарської діяльності у сфері посередництва у працевлаштуванні за кордоном.

Послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном надаються суб'єктами господарювання відповідно до укладеного зовнішньоекономічного договору (контракту), який укладається українською мовою та однією чи більше мовами, що використовуються в державі місцезнаходження роботодавця. Зовнішньоекономічний договір (контракт) зберігається у суб'єкта господарювання, що надає послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном, протягом трьох років після закінчення строку його дії.

5. Поняття безробітного. Порядок визнання громадян безробітними. Соціальний захист безробітних

Безробітними визнаються особи віком від 15 до 70 років, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування та які готові і здатні приступити до роботи.

Статусу зареєстрованого безробітного може набути:

- особа працездатного віку до призначення пенсії (зокрема за віком, на пільгових умовах або за вислугу років), яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів, готова та здатна приступити до роботи;
- особа з інвалідністю, яка не досягла встановленого ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсійного віку та отримує пенсію по інвалідності або соціальну допомогу відповідно до законів України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» та «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю»;
- особа, молодша 16-річного віку, яка працювала і була звільнена у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці, зокрема припиненням або перепрофілюванням підприємств, установ та організацій, скороченням чисельності (штату) працівників;
- одинока мати (батько), яка (який) здійснює догляд за дитиною з інвалідністю та один з батьків, прийомних батьків, батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу, усиновитель, опікун, піклувальник дитини з інвалідністю підгрупи А, які відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» мають право на призначення надбавки на догляд за дитиною.

Підходящою для безробітного вважається робота, яка одночасно:

відповідає його освіті, професії/професіям (спеціальності/спеціальностям), кваліфікації, а також набутому особою за період своєї трудової діяльності досвіду роботи. Під час пропонування підходящої роботи враховується тривалість роботи за професією (професією відповідної групи за наявності навичок), спеціальністю, кваліфікація, досвід, тривалість безробіття, а також потреба ринку праці;

враховує транспортну доступність, встановлену розпорядженням голови місцевої державної адміністрації або рішенням виконавчого органу відповідної ради. Підходящою вважається робота, якщо час та відстань проїзду до місця роботи (в один бік), де організоване щоденне транспортне сполучення, для безробітних, які працевлаштовуються на умовах: повного робочого часу – не перевищує півтори години та 60 кілометрів; неповного робочого часу – не перевищує однієї години та 40 кілометрів;

відповідає рівню заробітної плати залежно від тривалості безробіття.

Під час підбору підходящої роботи враховується заробітна плата у розмірі:

не нижче розміру заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) за останнім місцем роботи (служби), а для осіб, які перебувають у статусі зареєстрованого безробітного, – протягом 90 календарних днів з дня надання статусу зареєстрованого безробітного;

60 відсотків розміру заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) за останнім місцем роботи (служби) – для осіб, які перебувають у статусі зареєстрованого безробітного з 91-го по 180-й календарний день;

перебувають у статусі безробітного понад 180 календарних днів;

бажають відновити трудову діяльність після тривалої (більш як 12 місяців) перерви;

здійснюють пошук роботи вперше;

перебуваючи у статусі зареєстрованого безробітного, отримали нову професію за направленням територіального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції (за отриманою новою професією).

Для осіб, які не мають професії (спеціальності) і вперше шукають роботу, підходящою вважається робота, яка не потребує професійної підготовки або робота, що потребує первинної професійної підготовки, зокрема безпосередньо на робочому місці. Особам, які бажать відновити трудову діяльність після перерви тривалістю, що перевищує 12 місяців, підходящою вважається робота, яку вони виконували за останнім місцем роботи (служби), або робота за здобутими раніше професіями (спеціальностями), або робота з проходженням попередньої перепідготовки за новою професією (спеціальністю) та/або підвищення кваліфікації за направленням територіального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, з урахуванням потреби ринку праці.

Робота не може вважатися підходящою, якщо:

- роботодавцем не створені умови для перевезення до місця роботи у разі відсутності транспортної доступності та/або не забезпечено місцем проживання, зокрема шляхом компенсації повністю або частково вартості таких витрат;
- умови праці не відповідають правилам і нормам, встановленим законодавством про працю та охорону праці, у тому числі якщо на запропонованому місці роботи порушуються встановлені законом строки виплати заробітної плати;
- умови праці на запропонованому місці роботи не відповідають стану здоров'я особи, підтверженому медичною довідкою.

Для особи, позбавленої права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у передбачених законом випадках, підходящою вважається робота, що відповідає її професії (спеціальності), набутому досвіду роботи з урахуванням таких обмежень.

Підбір підходящої роботи не обмежується межами адміністративно-територіальної одиниці, в якій особа зареєстрована як безробітна чи звернулася для пошуку роботи. Без згоди особи їй не може пропонуватися робота, яка потребує зміни місця проживання або місця перебування.

Закон України «Про зайнятість населення» визначає, що кожен має право на соціальний захист у разі настання безробіття, що реалізується шляхом:

- участі в загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні на випадок безробіття, яке передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття;
- надання безоплатних соціальних послуг, зокрема, інформаційно-консультаційних та профорієнтаційних, професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації з урахуванням попиту на ринку праці, сприяння у працевлаштуванні, зокрема, шляхом фінансової підтримки самозайнятості та реалізації підприємницької ініціативи відповідно до законодавства;
- надання особливих гарантій працівникам, які втратили роботу у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці;
- надання додаткової гарантії зайнятості окремим категоріям населення, які не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» виділяє такі види забезпечення безробітного:

допомога по безробіттю

допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні.

Видами соціальних послуг, що надаються безробітному є:

- професійна підготовка або перепідготовка, підвищення кваліфікації у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, на підприємствах, в установах, організаціях;
- профорієнтація;
- індивідуальне планування працевлаштування;
- пошук підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні, у тому числі шляхом організації громадських робіт та інших робіт тимчасового характеру для безробітних у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;
- інші послуги, пов'язані із працевлаштуванням, передбачені законодавством;
- послуги для роботодавців;
- надання роботодавцям, які працевлаштовують громадян, зокрема таких, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, компенсацій відповідно до ст. 26 Закону України «Про зайнятість населення»;
- сприяння зайнятості зареєстрованих безробітних відповідно до ст. 26-1 Закону України «Про зайнятість населення»;
- надання роботодавцям – суб'єктам малого підприємництва, які працевлаштовують безробітних, компенсації відповідно до ст. 27 Закону України «Про зайнятість населення»;
- надання одноразової фінансової допомоги для організації підприємницької діяльності відповідно до ст. 27 Закону України «Про зайнятість населення»;
- надання ваучера для підтримання конкурентоспроможності деяких категорій громадян шляхом: перепідготовки за робітничою професією; підготовки за спеціальністю для здобуття ступеня магістра на основі ступеня бакалавра або магістра, здобутих за іншою спеціальністю; підготовки на наступному рівні освіти (крім третього (освітньо-наукового/освітньо-творчого) рівня вищої освіти); спеціалізації та підвищення кваліфікації за професіями і спеціальностями відповідно до ст. 30 Закону України «Про зайнятість населення»;
- здійснення заходів сприяння зайнятості внутрішньо переміщених осіб відповідно до ст. 24-1 Закону України «Про зайнятість населення»;
- надання допомоги по частковому безробіттю відповідно до ст. 47 Закону України «Про зайнятість населення»;
- інші програми сприяння зайнятості населення, які запроваджуються окремими рішеннями Кабінету Міністрів України;

У разі потреби для проходження професійної підготовки або перепідготовки, підвищення кваліфікації особа:

- направляється до закладів охорони здоров'я для проходження попереднього медичного, наркологічного та психіатричного оглядів відповідно до законодавства;
- забезпечується місцем проживання на період проходження професійної підготовки або перепідготовки, підвищення кваліфікації та їй компенсуються витрати на проїзд до місця проходження навчання та у зворотному напрямку в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері праці, трудових відносин та зайнятості населення, за погодженням з правлінням Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Право на допомогу по безробіттю залежно від страхового стажу мають застраховані особи, визнані в установленому порядку безробітними, страховий стаж яких протягом 12 місяців, що передували реєстрації особи як безробітної, становить не менше, ніж сім місяців за даними Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Право на допомогу по безробіттю зберігається у разі настання перерви страхового стажу з поважних причин, якщо особа протягом місяця після закінчення цієї перерви зареєструвалась в установленому порядку в територіальному органі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, як безробітна.

Допомога по безробіттю призначається з восьмого дня після реєстрації застрахованої особи в установленому порядку в територіальному органі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції.

Допомога по безробіттю виплачується не рідше ніж два рази на місяць, а за згодою безробітного - один раз на місяць у порядку, встановленому відповідно до ч. 7 ст. 23 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття».

У ст. 47 Закону України «Про зайнятість населення» законодавець закріпив поняття *допомоги по частковому безробіттю*, визначивши, що це державної підтримки застрахованих осіб (працівників та фізичних осіб - підприємців) у разі втрати ними частини заробітної плати (доходу) у зв'язку із зупиненням (скороченням) виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг) з причин економічного, технологічного характеру, виникнення надзвичайної ситуації, введення надзвичайного або воєнного стану, встановлення карантину.

Допомога по частковому безробіттю не надається:

- працівникам органів державної влади;
- органів місцевого самоврядування або закладів, установ, організацій, створених ними у встановленому порядку, які повністю утримуються за рахунок державного чи місцевого бюджету.

Порядок, строки, розмір та критерії надання допомоги по частковому безробіттю, порядок повернення коштів такої допомоги до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття визначаються Кабінетом Міністрів України (*Постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2022 № 702 «Про затвердження Порядку надання допомоги по частковому безробіттю»*).

Допомога на поховання безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні

виплачується особам, які здійснювали поховання, у розмірі 75 % мінімальної заробітної плати, встановленої законом.

У разі смерті безробітного, що є особою з інвалідністю, або особи, яка перебувала на його утриманні, за вибором осіб, які здійснювали поховання, виплачується допомога на поховання за Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» (ст. 29) або допомога на поховання чи відшкодування витрат на поховання за іншими законодавчими актами.

Зареєстровані безробітні, трудовий договір з якими розірвано з ініціативи власника або уповноваженого ним органу у зв'язку із змінами в організації виробництва та праці, у тому числі з ліквідацією, реорганізацією, банкрутством, перепрофілюванням підприємства, установи, організації, скороченням чисельності або штату працівників, яким на день звільнення залишилося не більш як півтора року до досягнення пенсійного віку, встановленого ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», **мають право на достроковий вихід на пенсію за віком** відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Право на достроковий вихід на пенсію гарантується особі за умови:

- реєстрації її у центрі зайнятості протягом 30 календарних днів з дати звільнення. Строк реєстрації в центрі зайнятості для зазначених осіб може бути продовжений з урахуванням поважної причини, передбаченої п. 29 цього Порядку. У такому разі реєстрація як безробітної такої особи у центрі зайнятості здійснюється на наступний день, що настає після закінчення дії обставин, що склалися у зв'язку з поважною причиною;
- відсутності для неї протягом семи календарних днів підходящої роботи відповідно до ст. 46 Закону України «Про зайнятість населення» (під час воєнного стану - відповідно до абзаців 18 - 20 п. 5-2 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про зайнятість населення»);
- наявності страхового стажу, необхідного для призначення пенсії за віком у мінімальному розмірі, передбаченому абз. 1 ч. 1 ст. 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Підтвердження наявного страхового стажу та віку виходу на пенсію для зазначених осіб здійснюється в порядку обміну інформацією між Державним центром зайнятості та Пенсійним фондом України.